

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНІ ПРОТОТИПИ (НА МАТЕРІАЛІ ДУХОВНОГО ВИРОБНИЦТВА НА СЛОБОЖАНЩИНІ ХІХ СТ.)

НАТАЛІЯ, РАДІОНОВА¹

Анотація

Статтю присвячено дослідженню історичних прототипів та культурно-антропологічних аспектів формування доброчесності. Особливу увагу приділено аналізу поняття доброчесність у площині культури свободи, унікальний досвід формування якої на перетині традиційного і модерного світу демонструє Слобожанщина початку ХІХ ст. **Метою даного дослідження** є експлікація значення поняття доброчесність у площині культури свободи, унікальний досвід формування якої на перетині традиційного і модерного світу демонструє Слобожанщина початку ХІХ ст. Саме тому, пропонується здійснити культурно-антропологічний аналіз історичних прототипів академічної доброчесності, на прикладі духовного виробництва на Слобожанщині ХІХ ст. Здійснено розгляд поняття доброчесність в історичній ретроспективі, що дозволило уточнити соціально-культурні параметри та історико-національну специфіку формування культури доброчесності. Врахування цих аспектів в сучасних освітньо-виховних проєктах, націлених на формування культури академічної доброчесності, дозволить уникнути редукації смислів даного поняття виключно до законодавчо-регулятивного розуміння та вивести його із суспільно-державного рівня на суб'єктно-екзистенційний рівень розуміння. Фокус на аксіологічному вимірі людського існування дозволить більш детально розглянути екзистенційні, культурні та соціальні чинники, які відіграють значиму роль у формуванні культури доброчесності. Проаналізовано основні конфігурації зовнішніх та внутрішніх чинників, як надійного механізму формування культури доброчесності в суспільстві та їх способи інституційного закріплення. Доведено, що структурна закріпленість зовнішнього і внутрішнього рівнів формування культури доброчесності є характерною для домодерного та модерного світосприйняття. З'ясовано, що сучасну добу цифрових технологій, яка висуває безліч пропозицій і спокус для швидкого досягнення цілей на рівні особистості, спільноти, держави недоброчесним шляхом, є необхідність оптимізації етичного кодексу. Це потребує не тільки посилення зовнішнього контролю над дотриманням кодексу доброчесності у всіх сферах людського буття, але й виховання у людини внутрішньої потреби бути доброчесним. Досвід такого самовиховання, концептуально оформлений Г. Сковородою, як самодидактика шляхетної людини, був здійснений на Слобожанщині ХІХ ст. та заслуговує на увагу у сучасних контекстах.

Ключові слова: людина, доброчесність, моральна цілісність, життєтворчість, істина, комунікація, академічна спільнота, культурно-антропологічний аспект, Слобожанщина ХІХ ст.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Останнім часом в українському суспільстві точаться жваві дискусії з приводу доброчесності, переважно вони зводяться до поняття академічна доброчесність та його рефлексій. Такі дискусії занадто прагматичні та спрямовані на удосконалення механізму здійснення зовнішнього контролю за дотриманням доброчесності, а не на формування культури доброчесності в цілому.

Проте доброчесність як фундаментальне поняття людського буття, має більший діапазон для свого здійснення, бо перебуває у стані саморефлексії починаючи з виникнення людства. Тож, контекстуалізація поняття доброчесність,

незважаючи на універсальність його смислів, має починатися з визнання історико-культурної специфіки патернів, які вплинули на формування культури доброчесності, а також врахування сучасних глобалізаційних процесів, які прискореними темпами змінюють життєвий світ людини з середини. Це дозволить визначити рамкові умови сумісності етики та антропології, а також різні способи – традиційні і модерні, різні рівні – зовнішній і внутрішній, різні царини – держава, політика, суспільство, освіта, культура тощо. Фокус на аксіологічному вимірі людського існування дозволить більш детально розглянути екзистенційні, культурні та соціальні аспекти, що впливають на формування сукупної моральної спільноти, яка немає нічого спільного з феноменом натовпу Г. Лебона (Психологія натовпу, 1895).

Проблема формування культури доброчесності, академічної в тому числі, як на теоретичному, так і практичному рівнях вже набула

¹ Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна)
E-mail: radionova_natali@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7624-5539>

певного висвітлення у працях західних та вітчизняних науковців, передусім, В. Андрущенко, М. Бойченка, О. Висоцької, М. Култаєвої, Л. Панченко, Н. Хамітова, А. Ренд, М. Х'юмера, М. Фуллана та ін. Також важливим є звернення до фундаментальних досліджень з етики К.-О. Апеля, А. Ассман, А. Бадью, Г. Йонаса, А. Єрмоленка та ін.

Методологія дослідження. У статті застосовано комплекс методологічну програму, яка дозволила поєднати системно-теоретичний аналіз з методом історичної реконструкції, антропологічної інтерпретації та антропологічної редукції із залученням аксіологічного підходу та процедури подвійної інтерпретації. Це дозволило здійснити розгляд поняття доброчесності в історичній ретроспективі та проаналізувати його історичні прототипи з метою оптимізації механізму формування культури доброчесності у сучасних складноструктурованих контекстах людського буття.

Об'єкт дослідження. Доброчесність та її способи репрезентації у людському бутті.

Предмет дослідження. Історичні прообрази та культурно-антропологічні коди формування культури доброчесності.

Метою даного дослідження є експлікація значення поняття доброчесності у площині культури свободи, унікальний досвід формування якої на перетині традиційного і модерного світу демонструє Слобожанщина початку XIX ст. Саме тому, пропонується здійснити культурно-антропологічний аналіз історичних прототипів академічної доброчесності, на прикладі духовного виробництва на Слобожанщині XIX ст.

Завдання дослідження: проаналізувати поняття доброчесності в історичній ретроспективі та антропологічній перспективі, що дозволить уникнути редукції його смислів виключно до законодавчо-регулятивного розуміння та вивести його із суспільно-державного рівня на суб'єктно-екзистенційний рівень розуміння.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Формування культури доброчесності відбувається одночасно на зовнішньому і внутрішньому рівнях. У певному сенсі мова йде про взаємоузгодженість особистого вибору індивіда та його внутрішнього світу з правилами й вимогами зовнішнього світу, транслятором яких є культура. Розуміння розвитку людини і суспільства поза його культурним корінням криє в собі ризик однобічності та спрощення. Саме тому, для уточнення

дефініції «культура доброчесності», важливим є дослідження соціокультурних факторів, які детермінують індивідуально-особистісний рівень конструювання смислової та морально-ціннісної структури людського буття. Доброчесність як базова моральна чеснота виступає концентратом напруження події, яка вимагає від людини етичного вчинку. Пригадаємо історичний факт, коли Сократ, найперший провісник моральної краси, очікуючи на вирок опинився перед дилемою – врятувати своє життя, підкупивши тюремників, чи заплатити власним життям за Істину, тим самим підтвердити, що за будь-яких обставин Істина не продається (Енаф М., 2019, с. 12).

Якщо здійснити невеличкий історичний екскурс, то можна простежити основні віхи формування культури доброчесності та місце доброчесності в ієрархії цінностей від Античності до сучасної культури. Загальновідомо, що доброчесність розумілася як основа щасливого життя, як моральний обов'язок та милосердя, як основа етичного самовдосконалення, як етична відповідальність тощо. В історичній ретроспективі можна відзначити й основні етапи формування культури доброчесності, консолідованої в кодексі доброчесності – лицарський кодекс, кодекс честі дворянина, концепція шляхетної людини або «досконалої людини» (*homo universalis*), благородство духу та освіченості, закон честі і закон християнської етики. Можливі конфігурації зовнішніх та внутрішніх чинників, як надійного механізму формування культури доброчесності в суспільстві, спершу визначені античними мислителями через «ідею» (Блага, Краси, Істини) потребували інституційних методів для закріплення – через церкву, державу, освіту, колонізуючи всі царини людського буття. Структурна спорідненість зовнішнього і внутрішнього рівнів є вимогою і нормою як традиційного так і модерного світу. У сучасну епоху «цифрових технологій» відбувається дестабілізація стратегічно важливої рівноваги у всіх сферах і царинах людського буття, виключаючи й етичну. Стрижневу суперечність, провокуючи етичні дилеми, утворює питання прозорості, відповідальності та доброчесності в застосуванні ІІІ. Особливо це стосується проблеми соціальної доцільності, безпеки, а головне – етики комунікування та етики співпраці людини у світі надсучасних технологій. Саме тому, посилаючись на К.-О. Апеля, існує «нагальна потреба в обґрунтуванні універсально чинних процедурних норм комунікативної організації колективної відпові-

дальності за наслідки колективної активності – науки та техніки – сучасних індустріальних суспільств» (Апель, 2009, с. 11).

Отже, щоб у сучасному суспільстві не втратити свій моральний компас доброчесності, людина має мати опертя на універсальну систему цінностей, надійний фундамент якої закладався протягом століть. Як слушно зауважує М. Бойченко: «виникав цей термін не на пустому місці, а за певним важливим для суспільства, освіти та моралі призначенням (Бойченко, 2019, с. 99). Дехто вважає, що можна здійснити так званій «експорт» доброчесності, копіюючи нормативність етичних кодексів інших країн, але жодна культура, жодна освіта, жодна етика життєтворчості не може бути запозиченою, вона може бути лише сформована у власних соціокультурних контекстах, засобами національної системи освіти й виховання. Безперечно, за наявності розвиненої культури свободи, яка є гарантом успіху та самоствердження академічної спільноти (Култаєва, 2024).

Історичні прототипи доброчесності сформовані протягом історії Слобожанщини на буденному рівні традиційної культури, яка виконувала провідну роль в трансляції норм і правил доконвенційної моралі, накладаються на модерне мислення, яке прискореними темпами починає формуватися завдяки інституалізації освіти, утворюючи цілісність соціального і культурного буття в цьому регіоні. Ці підтверджує тезу, що та чи інша модель або парадигма освіти, завжди зростає на певному культурному ґрунті, фактично є його проекцією. У витоків формування здатності людини до морального споглядання на тернинах Слобожанщини стояв Г. Сковорода, праці якого утворюють цілісність простору і часу на межі традиційного і модерного часу (Радіонова, 2025, с. 25).

Унікальний досвід локального відтворення історично сталої культурної традиції «філософії серця» в координатах нової культурної реальності модерного зразка (прав, свободи і гідності людини), смисли якої трансливалися західно-європейськими провісниками Просвітництва, безсумнівно, заслуговує на «перепрочитання» в контексті сучасних вимог формування культури доброчесності. Принаймні у трьох ракурсах: доброчесність як формування кодексу честі дворянина; концепції шляхетної людини, концептуально оформленої Г. Сковородою, яка тісно переважається з доброчесністю; в оптиці постсекулярної динаміки закону честі і закону

християнської етики. Вірогідність співіснування та взаємопроникнення цих трьох царин у соціокультурному просторі тогочасної Слобожанщини є історично доведеним фактом. Мова піде про їх емпіричні межі, та комунікативну спроможність підтримувати «підвищену чутливість до культивування гуманістичних цінностей» (Радіонова, 2023, с. 26) у новій модерності сучасного світу. Тут варто звернутися до розміркувань А. Ассман, яка звертаючись до сталого твердження, – «права людини мають європейське походження» (Ассман, 2020, с. 63), вказує на певні колізії: якщо ці права «мають універсальні й глобальні вимоги, оскільки призначені для того, щоб поширюватися у всьому світі та знаходити скрізь визнання» (Ассман, 2020, с. 63), то чого, посилаючись на глобальний дискурс, їх генезис викликає скільки дискусій (Ассман, 2020, с. 61-65).

Глобальні модерності у сучасному науковому дискурсі розглядаються у різноманітних ракурсах, переважно обертаються навколо соціокультурних та життєтворчих процесів, але ключовим є пошук відповіді на питання як, яким чином, завдяки чому відбуваються соціальні зміни (Глобальні модерності, 2013). Специфіка глобалізаційних процесів визначається тим, що соціальні зміни відбуваються завдяки динаміці освітніх і культурних перетворень. Така динамічна складність свідчить про постійні зміни як на внутрішньому так і зовнішньому рівні цих інституцій. Генеза глобалізації в культурі і вихованні на Східній Україні вже розглядалася раніше в інших контекстах (Radionova, 2023), проте потребує деякого прояснення крізь призму розуміння історичних прототипів академічної доброчесності.

Варто згадати, що Слобожанщина, в силу розвинутої на її теренах сковородинівської традиції філософування до відкриття Колегіуму, а потім й Університету, мала досвід неінституалізованої філософії у різноманітних популярних формах та соціокультурних синтезах. Тож закріплення таких практик на інституційному рівні стало пріоритетним у навчальному плані Колегіуму, який на той час був звужуючою ланкою між носіями академічної культури і місцевим середовищем. Варто відзначити, що на філософію в цьому навчальному закладі покладалася місія просвітництва, яка дидактично відтворювала античну освітню традицію, де філософія розумілася як мистецтво мислення, мистецтво інтерпретації та мистецтво коментування. Доволі популярними серед учасників освітнього процесу були

такі дидактичні вправи як написання есе, літературні медитації, нотатки рецензії або написання філософських афоризмів тощо, з однієї сторони розвивали творчу активність і креативність мислення у студентів, а з іншого – спокушали студентів до стильового, ідейного запозичення та навіть текстового запозичення. Іншими словами, перефразування текстів вважалося важливою вправою, яка виховує мислення. мова про академічну недоброчесність у цьому ракурсі взагалі не велася. Акцент робився на тому, що навчити працювати з текстами спочатку по аналогії, а потім вже писати власні тексти. Можна підсумувати, що «літературні експерименти» започатковані в Колегіумі, були спрямовані на підтримку вільномудства, що спонукало до самостійного мислення та пошуку істини. Велика увага приділялася вивченню поетичної майстерності творів Гомера, Горация, Вергілія, Цицерона, Сенеки, Петрарки та ін. Тож, звичайною практикою було написання риторичних праць у поетичній формі – оди, панегірика, гімну, основною метою яких було висока похвала та прославлення Колегіуму (Радіонова, 2008, с. 53). Хоча контроль за порушенням академічної доброчесності не здійснювався адміністрацією, в стінах Колегіуму, академічна доброчесність сприймалася як моральна доброчесність згідно з суто релігійно-догматичним трактуванням моральності та настановами християнської етики. Тож, в навчальному плані Колегіуму курс «Основи доброчестя» був провідним. Загальновідомо, що Г. Сковорода певний час викладав в Колегіумі, але саме через нестандартний підхід до викладання цього курсу в авторській інтерпретації («Початкові двері до християнського доброчестя», 1766) назавжди залишив викладацьку справу. Г. Сковорода пропагував ідею внутрішньої гармонії згідно з етикою доброчесності, що цілком органічно відповідало його концепції «сродної праці». Його вчинок, у певному сенсі, демонстрація інтелектуальної гордості. Як пише А. Ренд: «смирненість із примусу...це єдина чеснота, можлива для людей, які зріклися розуму» (Ренд, 2024, с. 53). Однак, в ті часи навіть незначні термінологічні, змістовні та ідейні розбіжності у розумінні змістовного наповнення курсу були неприпустимі в освітній і академічній діяльності.

Проникнення духу академічної свободи на терени Слобожанщини та прискорення культурних рухів відбулося з відкриттям Університету. Привнесені першими професорами-іноземцями

ідеї просвітництва, насичували секуляризмом тогочасний культурний простір, трансформуючи його у раньомодерний. Як зауважує Х. Казанова: «традиції мусять реагувати і пристосовуватися до модерних умов... (Казанова, 2017, с. 90). Адже без тріумфу просвітництва, скоріш за все, не було б інституцій сучасного суспільства, серед яких Університет, включаючи всі коди академічного життя, належить до найважливіших культурних надбань цивілізованого світу.

Варто зазначити, що в щойно створеному Харківському університеті панувала атмосфера діалогу, толерантності та поваги до інакшої думки, що проявлялося у творчій свободі викладання, науковій етиці, яка формує основу академічної культури. Навіть коли відбулися перші напади на професора Шада з боку цензурного комітету, вчена рада винесла вердикт, що його філософія не шкодить навчальній і освітній меті (Радіонова, 2008). Публічні (актові) промови Й. Шада викликали неабиякий інтерес у місцевого населення. Загалом діяльність університетських професорів у формі публікацій в місцевих журналах, дискусій та публічних лекцій виходила за межі Університету, спричинюючи культурні «прориви» у місцевої спільноти. Як слушно зауважив А. Бадью: «Істина «пробиває» знання... могутність істини є могутністю розриву» (Бадью, 2019, с. 128). Акцентуючи увагу на культурному значенні діяльності професорів, варто зазначити, що дискусії з приводу академічної і більш ширшої її форми – інтелектуальної доброчесності не велися, але моральний імператив Канта як самоочевидність формував етичну атмосферу тогочасної академічної спільноти. Можна стверджувати, що доброчесність як базова моральна чеснота виступає концентратом напруження події, яка вимагає від людини етичного вчинку.

Отже, моральна доброчесність передбачає дотримання високих стандартів етичного кодексу та є універсальним етичним орієнтиром у всіх сферах людського буття, на якому ґрунтується освітня та інтелектуальна доброчесність. Формування культури доброчесності передбачає широкий спектр освітньо-комунікативних заходів у різних форматах.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, формування культури доброчесності потребує включення зовнішніх і внутрішніх механізмів, які детермінують індивідуально-особистісний рівень конструювання смислової

та морально-ціннісної структури людського буття. У формуванні моральних орієнтирів та вихованні соціальної відповідальності велике значення відіграє розвиток критичного мислення та популяризація практик доброчесної дії. В цьому сенсі, неоцінимим емпіричним матеріалом є культурно-історичний досвід формування культури доброчесності. Здійснений культурно-антропологічний аналіз історичних прототипів академічної доброчесності, на прикладі духовного виробництва на Слобожанщині XIX ст., дозволяє зробити висно-

вок, що доброчесність є фундаментальним поняттям людського буття та основою формування сукупної моральної спільноти.

Тож, оптимізація та адаптація кодексу доброчесності до викликів цифрового суспільства потребує комплексного підходу та конкретизації основ етичної поведінки та етичної дії людини. Саме тому на подальші дослідження чекає практичний досвід формування культури доброчесності, набутий протягом історичного буття людства.

Список використаних джерел

- Ассман А. Права та обов'язки людини. Київ: ДУХ і ЛІТЕРА, 2020. 104 с.
- Апель К.-О.. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі. Пер. з нім. В. Купріна. Київ: Дух і Літера, 2009. 430 с.
- Бадью А.19, Етика. Нарис про розуміння зла. Пер. з фр. В. Артюха та А. Репи – 2-ге вид., змін. Київ: Комубук, 2019. 216 с..
- Бойченко М. Інституційні засади академічної доброчесності: філософська та правова концептуалізація. *Філософія освіти*, 2019. 24(1). С. 97-114
- Глобальні модерності / За ред. М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона; Пер. з англ. Т. Цимбала Київ: Ніка-Центр, 2013. 400 с.
- Енаф М.Ціна істини: дар, гроші, філософія. Пер. з фр. О. Панича, Київ: ДУХ і ЛІТЕРА, 2019. 512 с.
- Казанова Х. По той бік секуляризації: релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. Пер з англ. О. Панича. Київ: ДУХ і ЛІТЕРА, 2017. 264 с.
- Култаєва М., Панченко Л. Радіонова Н. Академічні спільноти і культура свободи, *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*, 2024. No. 24. С. 42 – 54.
- Радіонова Н. Комунікативні практики XIX століття, або дещо про їхню користь і шкідливість для постіндустріальної доби. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 2023. 44 (4-6). С. 22 – 29.
- Радіонова Н. Під знаком Г. Сковороди: культурний профіль і дизайн доби модерну *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Літературознавство. Збірник наукових праць*. 2025. Випуск 1(105). С. 22 – 39.
- Радіонова Н. В., 2008. Репрезентації філософії в освітньому просторі Слобожанщини у XIX столітті. Суми: ВАТ СОД, Козацький вал, 2008. 320 с.
- Ренд А. Чеснота егоїзму, пер з англ. Є. Научук, Київ: Наш Формат, 2024. 208 с.
- Х'юмер М. 2024, Знання. Реальність. Цінність: Вступ до аналітичної філософії майже для всіх, пер. з англ. М.С. Бистрицького, Київ: Дух і Літера, 2024. 404 с.
- Radionova N The Genesis of Globalization in Culture and Upbringing in Eastern Ukraine Introduction *Kultura i wychowanie w globalnym i lokalnym świecie LIBRON*. 2023. С. 81-92

References

- Assmann, A. (2020). *Prava ta obov'iazky liudyny [Human Rights and Obligations]*. Kyiv: Dukh i Litera. 104 p.
- Apel, K.-O. (2009). *Dyskurs i vidpovidalnist: problema perekhodu do postkonventsiinoi morali [Discourse and Responsibility: The Problem of Transition to Postconventional Morality]* (V. Kuprin, Trans.). Kyiv: Dukh i Litera. 430 p.
- Badiou, A. (2019). *Etyka. Narys pro rozuminnia zla [Ethics: An Essay on the Understanding of Evil]* (V. Artiukh & A. Riepa, Trans., 2nd ed., rev.). Kyiv: Komubuk. 216 p.
- Boichenko, M. (2019). Instytutsiini zasady akademichnoi dobrochesnosti: filosofska ta pravova kontseptualizatsiia [Institutional Foundations of Academic Integrity: Philosophical and Legal Conceptualization]. *Filosofia osvity [Philosophy of Education]*, 24(1), 97–114.
- Featherstone, M., Lash, S., & Robertson, R. (Eds.) (2013). *Hlobalni modernosti [Global Modernities]* (T. Tsybala, Trans.). Kyiv: Nika-Tsentr. 400 p.
- Henaff, M. (2019). *Tsina istyny: dar, hroshi, filsofiia [The Price of Truth: Gift, Money, Philosophy]* (O. Panych, Trans.). Kyiv: Dukh i Litera. 512 p.
- Casanova, J. (2017). *Po toi bik sekularizatsii: relihiina ta sekularna dynamika nashoi hlobalnoi doby [Beyond Secularization: The Religious and Secular Dynamics of Our Global Age]* (O. Panych, Trans.). Kyiv: Dukh i Litera. 264 p.

Kultaieva, M., Panchenko, L., & Radionova, N. (2024). Akademichni spilnoty i kultura svobody [Academic Communities and the Culture of Freedom]. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*, 24, 42–54.

Radionova, N. (2023). Komunikatyvni praktyky XIX stolittia, abo deshcho pro yikhniu korys t i shkidlyvist dlia postindustrialnoi doby [Communicative Practices of the 19th Century, or a Few Words about Their Benefits and Harms for the Postindustrial Era]. *Osvitnii dyskurs: zbirnyk naukovykh prats*, 44(4–6), 22–29.

Radionova, N. (2025). Pid znakom H. Skovorody: kulturovyi profil i dyzain doby modernu [Under the Sign of H. Skovoroda: The Cultural Profile and Design of the Modern Era]. *Naukovi zapysky Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Literaturoznavstvo. Zbirnyk naukovykh prats*, 1(105), 22–39.

Radionova, N. V. (2008). *Representatsii filosofii v osvithomu prostori Slobozhanshchyny u XIX stolitti* [Representations of Philosophy in the Educational Space of Slobozhanshchyna in the 19th Century]. Sumy: VAT SOD, Kozatskyi val. 320 p.

Rand, A. (2024). *Chesnota egoizmu* [The Virtue of Selfishness] (Ye. Naumuk, Trans.). Kyiv: Nash Format. 208 p.

Huemer, M. (2024). *Znannia. Realnist. Tsinnist: Vstup do analitychnoi filosofii maizhe dlya vsikh* [Knowledge, Reality, and Value: A Mostly Common-Sense Introduction to Philosophy] (M. Ye. Bystrytskyi, Trans.). Kyiv: Dukh i Litera. 404 p.

Radionova, N. (2023). The Genesis of Globalization in Culture and Upbringing in Eastern Ukraine: Introduction. In *Kultura i vychowanie w globalnym i lokalnym swiecie* (pp. 81–92). Kraków: LIBRON.

NATALIIA, RADIONOVA – Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Philosophy, G. S. Skovoroda National Pedagogical University (Kharkiv, Ukraine)
E-mail: radionova_natali@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7624-5539>

VIRTUE AND ITS HISTORICAL PROTOTYPES (BASED ON THE SPIRITUAL PRODUCTION IN SLOBOZHANSCHYNA OF THE 19TH CENTURY)

Abstract

This article is devoted to the study of historical prototypes and cultural-anthropological aspects of the formation of virtue. Particular attention is paid to analyzing the concept of virtue within the framework of a culture of freedom, whose unique experience of formation—at the intersection of the traditional and modern worlds – is exemplified by Slobozhanshchyna in the early 19th century. The purpose of this study is to expound the meaning of the concept of integrity in the context of the culture of freedom, the unique experience of its formation at the intersection of the traditional and modern worlds is demonstrated by the Slobozhanshchyna region of the early 19th century. That is why it is proposed to carry out a cultural and anthropological analysis of historical prototypes of academic integrity, using the example of spiritual production in the Slobozhanshchyna region of the 19th century. The concept of virtue is considered in historical retrospect, which made it possible to clarify the socio-cultural parameters and historical-national specificity of how a culture of virtue takes shape. Taking these aspects into account in contemporary educational projects aimed at fostering a culture of academic integrity helps avoid reducing the meaning of the term exclusively to a legal-regulatory interpretation, thereby shifting it from a public-state level to a subject-existential level of understanding. Focusing on the axiological dimension of human existence makes it possible to delve more deeply into the existential, cultural, and social factors that play a significant role in shaping a culture of virtue. The article analyzes the main configurations of external and internal factors as a reliable mechanism for cultivating a culture of virtue in society, along with the ways these factors can be institutionally secured. It is shown that the structural consolidation of external and internal levels in shaping a culture of virtue is characteristic of both premodern and modern worldviews. In the postmodern era of digital technologies, which offers multiple avenues and temptations for quickly achieving personal, communal, and state-level goals through unethical means, there is a growing need not only to strengthen external control over compliance with codes of virtue in all spheres of human life but also to cultivate within individuals an internal need to be virtuous.

Such an experience of self-education—conceptually articulated by Hryhorii Skovoroda as the self-didactics of a noble individual – was practiced in the Slobozhanshchyna of the 19th century and merits attention in contemporary contexts.

Key words: human being, virtue, moral integrity, life creation, truth, communication, academic community, cultural-anthropological aspect, Slobozhanshchyna of the 19th century.

© The Authors(s) 2025

This is an open access article under

The Creative Commons CC BY license

Received date 03.11.2024

Accepted date 13.12.2024

Published date 13. 01.2025

How to cite: Наталія, Радіонова. Добродетель та її історичні прототи́пи (на матеріалі духовного виробництва на Слобожанщині XIX ст.). *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 22 (99). P. 98–103.

doi <https://doi.org/10.32782/hst-2025-22-99-11>